

Kulturni program.

Kot organizacija smo popolnoma dovolj močni, da si postavimo svoj lastni kulturni program: neodvisni smo lahko popolnoma od javnosti pri njega izvajanju, ker imamo kot stan krasno pozicijo med narodom; imamo v vsaki vasi svoje- ga kulturnega eksponenta, samo treba pozicijo pravilno izrabi in dati ji prave življenske moči, notranje sile ter jasnega smotra, programa, za sistematično delo. Vedeti moramo — kaj hočemo?

Le nad sedanje razmere vzvišen kulturni program nas lahko dvigne nad strankarske razmere in nas dovede do tega, da bomo kot stan lahko objektivno služili kulturnim potrebam in visokim smotrom naroda brez strankarskih primesi.

Naš program mora biti izrazito kulturni program!

Z močnim kulturnim programom in z doslednim, konsekventnim izvajanjem istega bo močen naš stan, le s tem bo obvladal situacijo, bo smotreno šel preko razmer in se bo uveljavil kot samostojna močna socialna skupina v narodu.

Naš kulturni program bi moral biti direktiva kulturnemu stremljenju političkih strank, ne pa, da so kulturni programi političkih strank direktiva našemu kulturnemu stremljenju.

Današnje razmere so v tem pogledu pri nas še mnogo slabše, ker so kulturni programi in kulturna stremjenja stopila pri vseh strankah skoro popolnoma v ozadje in prevladujejo izključno politični in gospodarski momenti; in vendar ni politika ono, od česar imamo pričakovati duševnega in нравstvenega preroda naroda temveč je to kultura in le kulturno prerodenje je podlaga socialnemu prerodenju.

Naše političke stranke imajo danes v splošnem slabe kulturne programe in če jih imajo dobre, jih ne izvajajo in omahujejo pred njimi ob političkih situacijah. Izraziti kulturni program je razvil češki napredni stranki na III. zboru 1912 imiv. prof. dr. Dřtina: ta vsebuje sledeče točke in načela:

»Kulturnemu in šolskemu programu pripisuje češka napredna stranka velik pomen in dela na to, da se izvede skozi in skozi.

Cilj kulturnega ojačenja češkega naroda je prerod povsod kjer stane in živi češki človek: živeti kulturno, da bi bil v duhu nove dobe fizično močan in zdrav, gospodarsko razvit in kulturno probujen.

Vprašanje narodne naobrazbe nam je iedro političnega delovanja jedro notranje Havličkove politike, ki vidi v mogočnosti нравnosti in svežosti naroda jamstvo za lepšo njegovo bodočnost in politično samostojnost.

Svesti smo si, da so narodi v dobi **političnega upadka** potom duševnega preroda, reformne vzgoje in šolstva ojačevali svoj obstoj. Komenský se poteza v dobi največjega upadka češkega naroda za reformo šolstva. Nemčija organizira svoje šole po Napoleonovih zmagah in pripravlja zmago pruskega »kantorja« pri Sadowi in Sedanu. Šolski zalogi Jules Ferryja v Franciji, kulturni napredek in gospodarski razvoj Amerike politična samostojnost Danske, zmaga Japonske: vse to zavisi od kulturnega preobnavljanja teh narodov in razvoja njihovih šol.

Narodna naobrazba v zvezi z njegovim telesnim zdravjem je predpogoji za vedanja državljskih pravic in čista prave odgovornosti. **Naobraženi človek ni**

lahkoveren, ne pričakuje nadnaravne pomoči, veruje v delo, zna delati in mu delo prinaša blagoslov.

Novodobni individualizem in socializem se dotičeta ravno v pojmu naobrazženosti. **Samo naobražen posameznik se more udeleževati v družbi, z družbo in za družbo.** Ta naobrazba pa je organični razmah ljudskega bitja, ni samo nagradjenje znanja ampak preporod celega človeka, ki ga dela zmogljivega, da izpolnjuje dolžnosti svojega poklica in je zaveden član državne celote.

Temelj vzgoje in naobrazbe naroda se nahaja v rodbini. V nji so korenine in predpogoji vse narodne kulture. In ravno mal narod mora obračati največjo pozornost plemenitovanju narodnega življenja in mora mladini zagotoviti tudi izven rodbinskega življenja smiselno nagrado za to izgubo. Zato mora biti skrb za slabotno in belno mladino ter pomoč slabim in osrotelim na prvem mestu v kulturnem programu naroda, ki je poskusil prvi v Evropi obnoviti pravi humani smisel evanđeljskega kristijanstva. **Telesna vzgoja in skrb za zdravje, organizacija šolske higijene in stik mladine s narodo morajo vzgojiti močno mladno, sposobno za življenske radosti.**

V duhu šolske vzgoje zahtevamo, da bi bil temelj šole položen v plemenitenje srca in ojačenje volje učeče se mladine. **Nravna vzgoja je pravo jedro vzgoje, samo izurjenega razuma in pamet, nam ne zadostuje.**

Določno omejujemo tudi svoje stališče do verske vzgoje. V šolo ne spada konfesijski verski pouk, ampak **posvetni učitelj ima skrbeti v laični šoli za versko vzgojo, opirto na psihologijo verskega čuta in zgodovino verskega razvoja narodov.**

V šolski upravi zahtevamo popolno upoštevanje naroda. **Šolstvo stoji v službi lastnega naroda in bodi upravljano le po pristaših lastnega naroda.**

Zahtevamo dalje v šolski upravi strokovno delitev šolstva v tem smislu, da bi bilo administrativno nadzorstvo odločeno od vzgojnega nadzorstva in poverjeno učitelstvu in kulturnim činiteljem v narodu. **Najvišji narodni šolski svet mora biti posebna inštanca naroda pri vzgoji in poučevanju narodne kulture.**

Jamstvo za moderno češko šolo je smiselna naobrazba učitelstva. Učitelji ljudskih in meščanskih šol naj bi imeli vsesplošno naobrazbo s srednje šole, strokovno na naj bi dobili na visoki šoli, na učiteljskih akademijah, ustanovljenih na univerzah ali pa samostojno v večjih mestih.

To je program, ki ga je dr. Dřtina izvajal v dovršenih in znanstveno najbolj utemeljenih nazorih.

Vprašam vas: ali nimamo mi — kot stan — ključ do rešitve tega kulturnega programa popolnoma v svojih rokah? Če mi, kot stan, sistematično organizirujemo delo v smislu navedenega kulturnega programa, če sistematično organizirujemo naše narodno — prosvetno delo, potem ne bomo rabili »jerobstva« političkih strank za postavljanje in izvajanje svojega kulturnega programa in dela. Naša smer mora biti močno zasnovano in samostojno kulturno delo brez primesi političkih strasti: naša smer mora biti tako dosledno kulturno delovanje, da bodo morale političke razmere kloniti pred čistostjo našega kulturnega evanđelja: naša smer mora biti le nad vsako pristranost-

jo vzvišen močen in dalekoviden kulturni program ki koraka preko momentanih neuspehov in preko razmer, po jasno začrtani poti do jasnega etično in socialno visokostojnega smotra. Dvigniti sebe — dvigniti narod!

In ta pot ni pot dneva, tudi ni pot meseca in ne leta, ampak je le dosledna in neomajana pot desetletja, ki ga rabi dober kulturni program za svoje uveljavljenje in za notranji preporod mas.

Predpogoj temu je pa jasen visokostojč kulturni program in osamosvojitve stanovskih energij v **skupno**, jasno začrtano, vzvišeno kulturno smer.

Pogoji so nam dani!

—k.

Iz Jugoslavije.

— **Umrl je** v Ljubljani v Leonišču tov. Hrovat Kasper, učitelj v Šoštanju. Pogreb je bil v petek 4. t. m. v Ljubljani.

— **Limbuš pri Mariboru.** Dne 29. julija smo imeli tukaj slovesen sklep šolskega leta in smo pri ti priložnosti na dostojen način vzeli slovo od tovariša Antona Godca, ki je po 36-letnem vestnem službovanju na tukajšnji šoli stopil v pokoj. Slavnosti so se udeležili župani vsolanih občin, člani krajnega šolskega sveta ter mnogo staršev in drugega občinstva.

Najprej je voditelj šole orisal nemurno delovanje poslavljajočega se tovariša. Bil je marljiv razrednik, zbral je šoli krasno zbirko prirodnih, žel lepe uspehe kot ornitolog ter je že 21 let knjižničar Bralnega društva, 18 let vodja Posojilnice, 13 let predsednik Ciril-Metod. podružnice, 10 let blagajnik občine, a v poslednjem času si je naprtil tajništvo in blagajništvo Zadrčne elektrarne. V imenu šole ga je zahvalil za njegovo uspešno delovanje in mu želel, da bi imel po dolgoletnem trudu tudi dolgotrajen in prijeten počitek. V imenu učencev se je poslovila od njega neka učenka in mu poklonila krasen šopek, učenci so zapeli državno himno. Po slovesu so učenci vseh stopenj deklamovali in prepevali narodne in umetne pesmi in izborni igrali mladinsko igro »Šivilja Klara«. Prireditev je ljudem zelo ugajala in splošno se je izražala želja, da bi mladina v nedeljo, dne 30. julija še enkrat nastopila. Žal tega ni bilo mogoče storiti, ker za nedeljo popoldne ni bil lokal na razpolago. Po končanem sporodu smo pogostili vse učence s hrenovkami, zemljami, limonado in finim pecivom, ki so ga darovale premožnejše posestnice. Opozarjamo tovarišice in tovariše, ki iz raznih vzrokov ne morejo prirediti šolskih veselja z izbranim sporedom, da ljudem, posebno staršem zelo ugajajo deklamacije in petje malčkov. Pri nas so pri poslednjih prireditvah vzbudili ravno učenci I. šolskega leta največ pristrčnega veselja.

— **Promocija.** Dne 25. julija je bil v slavnostni dvorani dunajskega vseučilišča promoviran za doktorja vsega zdravilstva g. Vinko Zalokar, brat gđ. Julke Zalokarjeve, učiteljice iz Kokre.

— **Prošnja.** Izredno marljiva, nadarjena in vestna, a ubožna deklica, ki je s prav odličnim uspehom dovršila trgovski tečaj, posebno pa še napravila izpit iz matematike in knjigovodstva, išče primerne službe v kaki pisarni, podjetju itd. Obračam se tem potom do tovarišev

z vljudno prošnjo, da me tu pa tam priporočijo. Pojasnila daje — šolsko vodstvo v Litiji.

— **Vrh razglednika.** Ilustrovani, polj. znanst. mesečnik. Četrta številka te revije se sedaj ni izšla, ker rabi list veliko iz inozemstva, kako je pa danes ondi (posebno v Avstriji in Nemčiji) vemo vsi. Zato prosimo vrle Razglednikarje, naj potrpe, list jih ne pusti na cedilo. Naročniki in plačniki so točno vpisani in ne bo nobene škode. — Priporočamo se za naročnino po priloženi položnici. — **Uprava Vrh razglednika.**

— **Petletnica mature.** Na veselo svidenje dne 4. sept. t. l. ob 2. pop. pri Čadu pod Rožnikom se vabijo maturantkinje ljubljanskega učiteljskega iz leta 1917. Pridite vse — saj ste tako obljubili. — Frida Chvalatova, Prule 6, Marja Sekulova, Pod trančo 2.

— **Iz Šmarja pri Jelšah.** Kako ljubi ljudstvo svoje dobro učiteljstvo, dokazuje presenetljiv slučaj v Šmarju pri Jelšah. Na ondodni šoli je službovala agilna in vrla tovarišica Ivanka Zupančičeva, ki je imenovana za voditeljico na dekliško šolo v Celju. Za njeno odhodnico je priredila hiša g. Ivana Habjana poslovilni večer, na koga je bilo povabljeno vse ondodno učiteljstvo. V priprostitih, pa do solz ganljivih besedah je povdarjal g. Habjan ljubezen in hvalečnost do učiteljstva ter je zlasti slavil delo in trud gospodične Zupančičeve. Srečna šola in mladina, ki dobi tako vrla voditeljico! Vse priznanje isto tako gospej Habijanovi, ki se ni strašila truda ne stroškov, da dostojno počasti učiteljstvo svojih otrok. V iskrenih besedah je g. nadučitelj povdarjal zlasti marljivost in vestnost gđ. voditeljice, ki naj bo vzor mlademu učiteljstvu. — Bil je lep večer!

— **Kako se s šolskim premoženjem gospodari,** nam kaže slučaj iz Hotedrišice. Silno zanemarjena šola ima svoj gozd, ki bi v današnjih časih vrgel dokaj lepih novcev za popravilo zanemarjenega poslopja. Toda predsednik kraj. šol. sveta, ki je že za časa vojne vtaknil za šolski vrt nabrani denar v vojno posojilo, se je tudi sedaj izkazal, da ne zna gospodariti z v njegovo varstvo izročenim tujim premoženjem. Šolski gozd je dal pred enim mesecem izsekati — brez seje — brez dovoljenja pristojnih oblasti — za nove cerkvene zvozne. Kakor pravijo izvedenci, znaša vrednost posekanega lesa okroglo 100 tisoč kron. Pozivljamo šolsko oblast, da slučaj — dokler je les še na mestu — nemudoma preišče, predsednika kraj. šol. sveta pa odstavi.

— **Desetletnica mature 1912 na mošk. učit. v Mariboru.** Definitivni sklep: V pondeljek 4. sept. ob pol 20. je sestanek z našimi bivš. g. profesorji v posebni sobi restavracije »Stara pivarna« v Jurčičevi ulici. Kdor bo že popoldne v Mariboru, naj pride do 16. na vrt istotam. Spored za drugi dan določimo sporazumno. Pridite sigurno vsi! Na veselo svidenje! — ša.

— **Smrtna kosa.** Dne 1. avgusta t. l. je preteklo 56 let, odkar je zapustilo 14 mladih in idealov polnih učiteljev idrijsko pripravnico, ki je bila s tem dnevom zavedno zatvorjena, ter šlo uživati takratno učiteljsko mizerijo križem domovine. Kmalu so pa jeli leči drug za drugim v grob tako, da je danes med živimi le še sam pisec teh vrstic, kajti za drugimi se

LISTEK.

1914 — 1918.

Vitimir Fedor Jelenc: Spomini jugoslovanskega dobrovoljca.

Vitomira Fedora Jelenca ni več. Te svoje spomine je še dal v tisk, ni jih pa dočakal, ker ga je pred izdajanjem povabila k sebi smrt, ki se mu je približevala že na srbskih bojiščih. Njega ni več — vendar pa živi še dalje v teh »Spominih« in bo živel še dolgo, dolgo, večno, da, ker ti spomini niso le njegovi, marveč so tudi spomini vseh jugoslovanskih dobrovoljcev, vsega jugoslovanskega naroda.

Na prvih straneh čitamo kakor visoko pesem posvetilo. Knjiga je posvečena srbskemu narodu in njegovim velikim sinovom, pa tudi jugoslovanskim dobrovoljcem.

Spomine same je napisal pisatelj v osemnajstih slikah.

V prvih sedmih samostojnih slikah, ki niso v neposredni zvezi med seboj, nas vodi pisatelj po srbskih bojiščih od Beograda, »ko je raz kupolo kraljevskega konaka v Beogradu padla v blato rumeno-črna zastava, ki so jo poteptale izmučene noge srbske vojske, ki je hitela,

da očisti zadnjo ped zemlje« — v Albanske gore, kjer je po kratkem zmagovitem pohodu srbska vojska zavzela Albanijo in pokorila Albance, ki so nahujskani po avstrijskih agentih hoteli izkoristiti zapolnenost Srbije na severni fronti, — od tod v Skopje, ker »Sinoč nas napadoše na celem frontu Bugari bez objave rata«, — Ali »Skopje je padlo! premalo nas je bilo, v enem napadu bi zagnali Bugare iz Skoplja, ali pomoči ni bilo nikjer.« —

In potem Kosovo polje!

»Da, Kosovo polje se je širilo pred nami, ono staro slavno Kosovo polje, ki smo sanjali o njem, ki smo pričakovali, da iz njega vstanejo v odločilnem trenutku vojske carja Lazarja, ki smo iz njega pričakovali Kosovske devojke. In sedaj smo bili tu, da branimo s svojimi zadnjimi močmi Kosovo polje, da ga ne skruni noga novega Vuka! Kakor zatopljeni v sveto pobožnost, smo gledali v nedogledno ravnino, tam v daljavi se je blestelo tube gračnice in kakor srebrni trak se je vila reka Sitnica.

— »Ali pomoči ni bilo od nikoder, vedno ožje in ožje se je okoli nas oklepala obroč, vedno žalostnejše vesti so prihajale — — —

— »In v onih dneh poslal nam je stari kralj svoj blagoslov — — —

— »In še isto noč smo dobili povelje, da moramo takoj po polnoči izprazniti položaj in odstopiti — — —

— »Močje in zamišljeno se je pomikala naša kolona po raztrgani cesti, popolna tišina je vladala naokoli, čuli so se le enakomerni koraki — — —

Ponoči so se ustavili sredi velike poljane, zakurili ogenj! Zaspali pa ni mogel nikdo.

»Gospodje, ali dovolite, da se tudi pri vašem ognju malo ogrejem?«

— Te besede je izpregovoril nekdo za našim hrbtom, ali nikdo iz naše družbe se ni niti obrnil, da bi pogledal, kdo hoče v našo družbo, samo kapetan Bora je nevoljen zagodrnjal v svojo brado:

»Saj vidite, da nas je že tako preveč!«

»No, mogoče se pa vendarle najde zame kak prostorček,« je dobrovoljno odgovoril neznanec.

Kapetan Bora je tedaj vendarle dvignil glavo, da vidi človeka, ki hoče na vsak način v našo družbo, ali kakor da bi ga nekdo potegnil za ušesa, je skočil, zavzel stav mirno in s preplašenim glasom ječal:

»Veličanstvo, oprostite — — —

Na te besede smo skočili tudi mi in videli, da stoji pred nami stari kralj Peter.

— »Sedite, sedite otroci!«

— Sedel je med nas, ogrel si na ognju roke in nadaljeval:

»Otroci moji, le nikar tako zamišljene, vse bo še dobro! Mnogo žrtev zahteva življenje, ali nikdar ne obupajte! Zopet se vrnemo v svojo domovino, vsi doživimo to! Poglejte, tudi jaz, vaš stari kralj grem z vami, pa bilo na kraj sveta, ker vem, da se zopet vrnem z vami!«

— In pisatelj nas vodi dalje v albanske gore, na Golgoto — do Ljungkule in od tam čez Vasiah v Debar.

— »Na vsak korak smo videli strašnejše in groznejše prizore. Tam so ležali zmurnjeni in razhojeni vojaki, tam žene, otroci . . . tam sem videl par trupel slečenih do gola ne vem ali so zmurnili, ali so jih pobili Arnavti in potem oplenili — — — tam so kričale zblaznele žene, jokali otroci . . . vetrovi so pa divjali, sneg je zapadel — — — a iz daljave so zavijali volkovi — — —

— »Ali tudi On, On kralj, izvoljenec in maziljenec svojega naroda je bil med nami. — — — Pogledal nas je, ki smo stali okoli njega — — — njegove oči so se nasmele, njegove ustne so pregovorile:

»Nikar se ne bojte — — — ne obupajte! — — — Težko in hudo nam je danes, toda jaz, starec sem prepričan, da se vrnem v svoj stari, lepi Beograd — — — in vi, mladi, krepki in močni.

je preselil v večnost 2. t. m. še predzadnji tovariš Gašper Hrovat. Pokojnik je bil rojen v Kropi 5. januarja 1849. služboval pa je v Polomu na Kečevskem, v Cerknici, na Bledu, v Krašnji, pri Sv. Duhu nad Lučanami in od leta 1876 do stalne upokojitve v Šoštanj. Ko je nastopil podučiteljsko mesto na Bledu, so mu odkazali tudi službo cerkvenika, ki je pa kot zaveden in ponosen učitelj ni hotel sprejeti rekoč, da on ni študiral in delal skušnje za mežnarja temveč za učitelja. S tem so mu bili na dohodki tako skrženi, da mu je ostalo komaj za tobak. Od svežega gorénjskega zraka pa ni mogel živeti, zato je poučeval pri imoviti gospodi petje in glasovir ter si s tem zasigural eksistenco. Na prigovorjanje svojega šefa nadučitelja Trojarja je prevzel pozneje službo organista. Tu je bil mož na svojem mestu, ker mu je hotel župnik nekaj vmes »fusati«, sta se sprla in Hrovat je bil premeščen iz rajskega Bleda v Črni graben — Krašnje. — Tu je ostal dve leti. Ko so pa nastali na Kranjskem oni »lepi časi«, ko niso dobili nekateri učitelji po več mesecev nikake plače, se je preselil z drugimi tovariši v zeleno Štajersko, kjer je bilo šolstvo lepo urejeno. Vsled izvanrednih zaslug za občino in šolo so ga izvolili tržani v Šoštanj častnim zborovodjem. Nekaj let je bil tudi zastopnik učiteljstva v okrajnem šolskem svetu.

Četudi je bil v Ljubljani malo znan, se je vendar zbral k pogrebu precej občinstva. Zastopani so bili: UJU poverjenstvo Ljubljana, I. in II. mestna šola in društvo upokojenega učiteljstva. Z žalostinkama »Vigred se povrne« in »Blagor mu« smo se posloviili za vedno od blagega tovariša in izbornega nevca. — k.

Statistika šolstva v Jugoslaviji. Na zagrebškem vseučilišču je bilo 3333 dijakov in 150 profesorjev. Beograjska univerza je imela 7250 slušateljev in 150 profesorjev, ljubljanska pa 1162 dijakov in 80 profesorjev. Filozofska fakulteta v Skoplju je štela 50 dijakov in 10 predavateljev, pravna fakulteta v Subotici pa 30 predavateljev in 200 dijakov. Vseh visokošolcev je bilo letos torej 11.995, profesorjev pa 420. Osnovne (ljudske) šole, ki jih je bilo 5974, so imele 12.408 učiteljev in 800.878 učencev. Gimnazij je bilo 134 z 2656 učitelji in 50.482 dijaki. Učiteljšč je bilo 32 s 433 učitelji in 5603 učenci. Realnih gimnazij je bilo 5 s 138 učitelji in 3154 dijaki. Navtične (mornariške) šole so bile tri s 36 učitelji in 458 učenci. Na 62 meščanskih šolah je poučevalo 365 učiteljev 4892 učencev. Dekliških šol je bilo 22 z 272 učnicami močmi in 3910 učenkami. Poleg tega je v Zagrebu še visoka živinozdravniška šola z 10 profesorji in 200 slušatelji. Dalje obstoji v Zagrebu še tehnika, ki šteje 30 profesorjev in 400 dijakov. Število visokošolskega dijaštva se zviša tako na 12.595 dijakov in 460 profesorjev.

Sokolska razstava. — Vse tovariše in tovarišice, ki se mudijo v zletnih dneh v Ljubljani, opozarjamo, naj nikakor ne zamudijo izredne prilike, ogle dati si prezanimivo in zelo poučno sokolsko razstavo na srednji tehnični (obrtni) šoli.

Kdor učitelj — ta Sokol!

Neodrešena domovina.

— r Italijani v naši državi. Splitski »Život« poroča s Hvara, da je prišel v Starigrad kot učitelj na tamkajšnje

vi dočakate dneve, ki smo sanjali o njih — — —

In pisatelj nas vodi dalje k morju in na odprto morje:

»Zapuščali smo domovino, zapuščali deželo svobode, da postane sužnja, a obenem smo bili prepričani vsi, da to ne bo trajalo vedno — — —

Sledita dve sliki »V izganstvo« in »Otok smrti«. Za njima pa devet slik, ki se v nepretrgani zvezi vrste druga za drugo, kjer preneha prejšnja, tam nadaljuje naslednja. Teh devet slik skupaj tvorijo veličastno sliko: Osvobodjenje Jugoslavije, zmagovit pohod jugoslovanskih junakov na Kosovo polje in preko Save, Drine in Donave, ter sramoten poraz, beg in umik vseh treh oholih in pohlepnihih sovragov, ki so tri leta držali našo sveto srbsko zemljo v svojih tiranjskih krempljih.

Kakor se ti od začetka večkrat orosi oko, ko čitaš o veliki tragediji srbskega naroda, tako ti ob teh slikah zažre oko od veselja, trepetiš od navdušenja in nehoti vzklakaš junakom, ki bijejo in padejo sovraga od Soluna z Lerinskega polja na vrh Kajmakčalana, od tam na Grunviški vis, se spuste na ravno bitoljsko polje in osvobodijo Bitolj. Za položaji pa se že dviga Jelak in na njem deskajo enostavnim napisom: »Put u otadžbinu«. In na-

italijansko šolo neki Scalice Umberto iz Kalabrije. Ker se je za italijansko šolo prijavilo samo troje otrok, se je preselil imenovani učitelj na italijansko šolo v Hvaru. Ko je učitelj potreboval npravnstveno izpričevalo od naših oblasti mu je hvarska občina izdala spričevalo v italijanskem jeziku ter pohvalila njegovo moralno obnašanje. In ta učitelj, ki je na poziv občine, naj razobesi na dan kraljeve poroke zastavo, odgovoril »non vogliamo«, je bil na podlagi spričevala naše oblasti oproščen vojaške službe v italijanski vojski, da more še naprej voditi italijansko propagando! Tako se godi pri nas Italijanom, naši ljudje pod Italijo pa trpijo kot italijanski državljani vse mogoče krivice.

Vestnik učit. ženskih roč. del. in gospodinjstva.

Gospodinjstvo in ženska ročna dela.

Nekaj desetletij je, odkar se skuša družiti s poukom ž. r. d. nauk o gospodinjstvu. Ta uk je potreben, je eminentne socialne vrednosti. Čimbolj je narod izobražen, tem večja je naloga gospodinjstva njegovih družin, tem intenzivnejši je klic po izobrazbi v tej stroki.

V glavnih potezah je gospodinjstvo veda, urediti izdatke po prejemkih, oskrbovati imetje in življensko udobnost cele družine, vzdrževati v hiši red, ki jamči finančialne, pa tudi moralne uspehe.

Po raznih državah se je mnogo debatiralo in večina debat je dovela do spoznanja, da se praktični nauk o gospodinjstvu le malo lahko družijo z osnovno šolo.

Vsi učni predmeti osnovne šole so v enaki meri poklicani položiti temelj tej vedi.

Ž. r. d. tvorijo, kakor računstvo, prirodoznanstvo, kemija itd. ter odlomek iz gospodinjstva, potrebnega znanja.

V vsakem gospodinjstvu ne zavzemajo razna ročna dela, katera smo letos nekoliko pretresavali, enakega stališča. So gospodinje, ki bi se rade ukvarjale z omenjenim ročnim delom, a to bi pomenilo zanje izgubo časa, ki ga lahko bolj dobičkanosno uporabijo. Plačilo za r. d. katero poverijo delavki, ne obremeni občutno njih budgeta. Imamo zopet druga gospodinjstva, kjer pomeni r. d. zlat vir prihrankov. Enako je s kuhanjem. Naša kmetica se smeje, ako se govori o tem, da bi se morala iti dekleta učiti kuhanja in pravi: skuhati prav dobre reči ni umetnost; umetnost je pripraviti k hiši vse, kar je potrebno za dobro kuho. So tudi taka gospodinjstva, kjer pomeni kuhanje glavno in najvažnejše opravilo gospodinje. Še mnogo je ročnih opravkov, ki spadajo v delokrog gospodinje. V izvrševanju navadnih gospodinskih opravkov se vadi vsaka deklica na svojem domu. Vsem našim dekletom ni in ne bo v dolednem času mogoče obiskovati gospodinske šole ali tečaja. Če priznamo, da je v takih oddaljenih krajih potrebno učenje gospodinjstva na osnovni šoli, morali bi se sestaviti učni načrti za ta pouk. Učni načrt bo zabrinil, da važnost premeta ne bo trpela po prerazličnem naziranju. Učni načrt gospodinskih šol seveda ni za osnovno šolo.

Pri sestavi učnega načrta nam je preudariti: Katera poglavja naj se učijo? Kateri gospodinski opravki so primerni starosti, razumnosti, telesni moči učenka?

dalje sledi junakom, ki so že prešli pri Vrbencih reko Črno, prodirajo proti Vardarju in čez levo obalo Vardarja proti Ovčjem polju, vsi pripravljeni na odločilno bitko. Ali odločilne bitke ne bo, ker bolgarska vojska prosi za primirje, polaga orožje in se vrača domov. Ali kako?

»Grozna, strašna in žalostna je bila slika, ki smo je gledali na poti za Kumanovo. — Vsi travniki, vsa polja in vsa pota so bila polna beguncev, od vseh strani so prihajali, povsod je ležalo razmetano orožje, oropani trenski vozovi, zapuščeni topovi — — —

Mnogo žalostnih slik sem videl v svetovni vojni, videl sem mnogo porazov, videl veliko tragedijo vsega naroda, toda tako žalostne slike, kot smo jo videli sedaj, še ni nikdo pomnil.

Junaki pa osvobodujejo dalje. Najprej Kumanovo — potem Niš, od vasi do vasi bijejo in gonijo Nemce in Švabe — Avstrijce. Od Niša hite v dolino Srpske Morave in naprej proti severu do Lapova, potem v Račo in Natalnice. —

In bližajo se sruči Šumadije, kraju, kjer je začela prvkrat borba za osvobodjenje, bližajo se Topoli, rojstnemu kraju prvega srbskega vožde Črnega Gjorgija.

In dalje iz Topole proti Arangelovcu na Kosmajске hribe v selu Guberevci

Za učenje katerih gospodinskih opravkov ima šola primerne prostore, učila, material, zemljišče? Ali naj uči šola samo teoretično, kako se pere, lika, snaži obleka, stanovanje, uredi kuhinja, kako se obdeluje vrt, hrani in racionalno izkorišča poljske in sadne pridelke? Za poglavja o mlekarstvu, mesu in masti, kuhi, zdravju, domači lekarni, dolžnosti in pravici gospodinje in služabnikov itd., kje naj vzame osnovna šola čas? Če učimo na osnovni šoli gospodinjstvo, se to gotovo ne more goditi na račun ž. r. d. Gospodinska veda bodi predmet zase!

Tako, kakor se je dosedaj zamislil ta predmet, bi zaviral napredek r. d. in bi ne dosegel uspehov. To besedo sem še morala izreči v prid ročnega dela, pa storke naše šole.

Mož, ki je s sloves kot pedagog ter vplival na razvoj šolstva pri okrajnih in deželni oblastih, je izrekel nekoč pri okrajni konferenci sodbo r. d. trdeč, da je to le zabava, da služi le v kratke čas ljudem, ki nimajo važnejšega dela. To kaže, da ne poznajo povsod bistva in pomena r. d. niti šolniki, ki jim je dvig šole najsvetejši ideal. Posamezniki hočejo napraviti iz r. d. direktnega pospešitelja obrti. Tudi to naziranje je napačno. V ta namen imamo danes obrtne šole.

Kindermannove šole so služile bolj obrti in industrijalizaciji nego vzgoji mladine. Okrog leta 1860., ko je r. d. najbolj cvetelo, se je kristalizoval iz takratnih industrijskih šol ter iz umetnosti, živeče v narodih, nauk (disciplina), ki je eden izmed stebrov pri vzgoji mladine, kateri poda ročnost in spretnost, potrebno kulturnemu človeku, pa tudi umevanje važnosti, raznoterosti, lepote koristi in blagoslova človeškega dela sploh.

To je napredek, to je višek pome ročnega dela. Tej disciplini je izročil šolski zakon osnovno šolo.

Ne zabavi, ne obrti direktno, ampak pedagogiki služi naše r. d. Ker se premalo umeva naloga r. d. na osnovni šoli, potiska se to disciplino v ozadje, smatra se še vedno kot neko rokodelstvo, povdarja se vedno njen praktičen, nikdar njen vzgojni moment. S tem pa izgublja v razmerah, ki so sedaj nastale zraven vzgojnega tudi praktičen pomen.

Tega smo mnogo krive učiteljice ž. r. d. same. S skupnim, smotrenim delom nam bo edinole mogoče dvigniti ugled r. d., ki se res omalovažuje. Že to, da je treba učiteljici r. d. manj študija, manj izobrazbe nego učitelju drugih predmetov, jemlje r. d. ugled. Učiteljice se čutijo manj važne, kako bodo znale v takih razmerah izvršiti velik pomen r. d. za vzgojo in za narodni blagor sploh?

V prejšnji državi je bilo učiteljstvo ž. r. d. stan brez eksistenčne možnosti, čeravno so bile učiteljice razmeroma za svoje delo ravno toliko plačane, kakor literarno učiteljstvo z dovršeno pedagoško omiko. A učile so navadno po 5 do 10 ur na teden in od tega dela niso mogle živeti. Zato je bilo le malo učiteljic, ki bi se posvetile svojemu delu iz zanimanja do šolstva ali ljubezni do poklica. Posledice teh razmer so izzvale pravičen klic po reformi pouka ž. r. d.

Pri tem bi nastalo gotovo vprašanje: ali ni lažje nastaviti vedno naraščajoče število ženskih učnih moči tako, da brez obremenitve poučuje tudi ž. r. d., nego ugodno rešiti združeno vprašanje o eksistenci in izobrazbi učiteljic za ž. r. d. Pri reformiranju to vprašanje ne sme izključiti nobene sledečih točk:

in na zadnje višine, ki se dvigajo nad Savo. — In kot nekda, ko so zagledali Ksenofontovi hopliti morje, tako se je tudi sedaj naenkrat razlegla samo en glas:

»Sava! Sava!»

In v Beogradu so pričakovali, da bodo nadaljevali pot naprej preko Save.

»Na Savi smo čakali, a preko nismo mogli, ker nismo vedeli, kako nas sprejmo tam, kajti Zagreb in Ljubljana se še nista odločila, ali smemo tja — — —

Sovražnik se je pa smejal — — — in izgubili smo toliko tega, kar je bilo, kar je in kar mora biti našel!»

Poleg dogodkov pa se spominja pisatelj tudi posameznih junakov, ki se je z njimi boril in trpel, ali so vodili boje, ali so sicer zanimivi.

V sliki »Na mrtvi straži« je napisal pisatelj z globokim umevanjem in sočustvovanjem »težko in žalostno zgodovino življenja, macedonskega komitaša, njegovega vojaka. V sliki »Pop Penčo« postavi večeren spomenik bolgarskemu popu Penču, ki je »v dnevi obupa, ker je zaman pričakoval svoja lepa unaška sinova, ki sta padla v balkanski bratovmorni vojni na Bregalnici, prisegel pred sveto ikono grozno prisego, prisego maščevanja. — Z nikomur ni več govoril, živel je sam sebi, svojemu maščeva-

1. Ročno delo je pred vsem vzgojna moč, kakor drugi učni predmeti osnovne šole, zato,

2. ne sme izobrazba učiteljstva r. d. zaostajati za izobrazbo učiteljstva drugih učnih predmetov.

3. R. d. ne sme še nadalje ostati brez strokovnega nadzorstva.

4. V povzdigo r. d. v narodnem duhu nam treba glasila.

R. S.

Kdor Jugoslovan — ta Sokol!

Trgovsko-obrtno in kmetijsko šolstvo.

— t Društvo učiteljev slovenskih obrtno-nadaljevalnih šol javlja z ozirom na dano inicijativo v »Uč. Tov.« z dne 4. t. m., da bi se na željo več tovarišev mesto 13., vršilo napovedano zborovanje dne 14. t. m. ob pol 11. dop. na »Tehn. sred. šoli«. Temu pozivu se sigurno odzovejo vsi tisti, ki jim je blagor in interes tega šolstva res na srcu. Na svidenje ob čim polnoštevilnejši udeležbi!

Naše narodno prosvetno delo.

Šolski odri in pevski zbori.

— po Kostivnica pri Rogaški Slatini. V nedeljo dne 23. 7. 1922 je bila tukaj šolska prireditve s sledečim vzporedom: 1. Pozdravni govor. 2. Darežljivi otroci (enodej.). 3. Molitev (dekamac.). 4. Na tujih tleh (otroški zbor). 5. Kaznovani šaljivec (enodej.). 6. Dober večer (moški zbor). Otroci so se izvanredno dobro uživali v svoje vloge: izmed vseh pa se je odlikoval učenec III. razr. Levec Janez. Petje otroških grli je bilo izvajano z občutkom in tako precizno, da zasluži vse priznanje. Vse točke so se izvajale pod vodstvom g. nadučitelja Otona Kovačiča, tako tudi zaključna z domačim moškim zborom, ki nas je s svojo milobo in lepoto presenetil. Moralni uspeh takratne prireditve je bil napričakovano dober. Nabralo se je tudi 450 K prostovoljnega prispevka, ki se bo porabil za ubogo šolsko deco. Mnogobrojno občinstvo je bilo s prireditvijo docela zadovoljno in slišala se je v slošnem želja po skorajšnji slični šol. prireditvi.

Književnost in umetnost.

— k Delo dijaštva za narod. Nikola Radojčić, profesor univerze v Ljubljani. Predavanje v Udruženju jugoslov. akad. omladine iz anektiranega ozemlja. — Bolj nego za dijaštvo, se nam zdi da je predavanje in brošurica pomembna za učiteljstvo in je zelo dobra direktiva učiteljstvu za narodno-prosvetno delo. Njegova kritika neuspeha narodno-prosvetnega dela zadene v marsičem tudi naše tozadevno delovanje in so nam njegovi migljaji lahko v dobro navodilo in premišljevanje, kam kreniti, kako se pripraviti za to delo in katero pot ubrati, da bomo imeli več uspehov v tem oziru. — Delo je globoko zasnovano in ima predavanje povsem znanstveno podlago, zato bomo še ob marsikateri priliki citirali kak del iz njega. Priporočali bi vsakemu učitelju, ki deluje na narodno-prosvetnem polju in ki

nju; hotel je maščevati smrt svojih sinov in molil Boga, da mu da dočakati ta trenotek. — — —

In ta trenotek je dočakal na Rovovski kosi. Na »Poti osvoboditve« pade vojvoda Vuk, »stari četnik macedonskih planin, stari borec za svobodo, a njegovi dobrovoljci hitijo naprej, da postavijo na vrhu Grunjskega visa, na osvobojenih tleh večeren spomenik vojvodi Vuku.«

— »Pantelijski Vis«, to najbolj utrjeno točko ob Črni Reki pa je zavzel poročnik Jaka Koželj s svojo znamenito stekleničico in s svojimi dobrovoljci. Ko so mu potem drugi slovenski dobrovoljci čestitali na uspehu, je Jaka z napoleonsko flegmo sprejel čestitke in dostavil: »Samo škoda, da tale Pantelijski Vis ni ljubljanski Golovec ali pa Rožnik.«

Pisatelj je napisal svoje spomine popolnoma priprosto in naravno. Ne skuša pridobiti čitatelja morebiti s sijajnim slogom, tudi ne s posebnim jezikom, kar je napisal. Je napisano resnično in le radi tega večkrat tako pretresljivo ali tako veličastno, da globoko dirne vsakega. Poleg resničnosti je vsaka stran napisana z gorečo ljubeznijo do domovine, z visokim spoštovanjem do našega naroda, z živo vero in s trdnim upanjem v veliko bodočnost širne svobodne domovine, ki jo je pokojni pisatelj nosil